

EWA TŁUCZEK-TADLA

Struktura systemu edukacyjnego Rzeszowa

1. Wstęp

Jak zaznaczono w wydawnictwie przygotowanym na 50-lecie Urzędu Statystycznego w Rzeszowie, Rzeszów jest „największym ośrodkiem edukacyjnym województwa podkarpackiego. System kształcenia zaspokaja nie tylko potrzeby edukacyjne mieszkańców miasta, ale i sąsiadujących jednostek administracyjnych, o czym świadczy przekraczający 100% współczynnik scholaryzacji brutto, określający powszechność nauczania”¹. Stwierdzenie to odzwierciedla rzeczywistą rolę miasta w obszarze szeroko rozumianych usług edukacyjnych, których funkcjonowanie w okresie od 2010 do 2014 r. stało się przedmiotem zainteresowania w niniejszym tekście. Poszczególne zagadnienia zostały przedstawione mniej bądź bardziej szczegółowo ze względu na liczne uwarunkowania towarzyszące ich badaniu. Tekst ten jest zatem niezwykle syntetyczną próbą ukazania tego, jak wygląda struktura systemu edukacyjnego współczesnego Rzeszowa, co nie oznacza, że wszystkie najważniejsze – z perspektywy Czytelnika – kwestie zostały w nim poruszone.

2. Struktura systemu edukacyjnego ze względu na prowadzące podmioty

Szkoły i placówki wchodzące w skład systemu edukacyjnego w Polsce mogą być publiczne, niepubliczne oraz niepubliczne o uprawnieniach szkół publicznych. Organami prowadzącymi szkoły i placówki mogą być jednostki administracji centralnej (rządowej), jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiaty i województwa), jak również osoby prawne i fizyczne, z tym że jednostki administracji centralnej i samorządu terytorialnego mogą prowadzić jedynie szkoły publiczne. Szkoła niepubliczna może uzyskać

¹ *Rzeszów w liczbach*, koncepcja i oprac. M. Cierpień-Wolan, T. Ferenc, J. Poślusznny, 50-lecie Urzędu Statystycznego w Rzeszowie 1962–2012, Rzeszów 2012, s. 32.

uprawnienia szkoły publicznej. Koniecznym warunkiem do spełnienia jest w tym przypadku realizacja minimum programowego oraz stosowanie zasad klasyfikowania i promowania uczniów ustalonych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej, umożliwiających uzyskanie świadectw lub dyplomów państwowych².

Analizując strukturę systemu edukacyjnego w mieście Rzeszów ze względu na prowadzone podmioty, należy odnieść się do kolejnych jego etapów.

W roku szkolnym 2013/2014 na terenie Rzeszowa działało 41 tzw. miejskich przedszkoli, ponadto 248 dzieci w wieku 3–6 lat uczęszczało do 11 oddziałów przedszkolnych funkcjonujących w 9 szkołach podstawowych³. Natomiast w aktualnym „Biuletynie Informacji Publicznej Miasta Rzeszowa”⁴ zamieszczona została informacja o funkcjonowaniu na terenie miasta 43 publicznych przedszkoli i 8 jednostek szkolno-przedszkolnych⁵. Jeżeli chodzi o podmioty prowadzące przedszkola, to sytuacja kształtuje się następująco:

- 1) 43 publicznych przedszkoli i 8 jednostek szkolno-przedszkolnych, dla których Gmina Miasto Rzeszów jest organem prowadzącym⁶;
- 2) 5 przedszkoli publicznych, dla których Gmina Miasto Rzeszów jest organem prowadzącym⁷;
- 3) 39 przedszkoli niepublicznych, dla których Miasto Rzeszów jest organem prowadzącym⁸;

² *Warunki życia – dane powiatowe. Edukacja. Dane powiatowe. Województwo podkarpackie 2013 – podregiony, powiaty, gminy*, s. 176, www.rzeszow.stat.gov.pl/dane-o-wojewodztwie/pow.htm, data dostępu: 25.09.2014.

³ *Oświata rzeszowska (wybrane zagadnienia) (rok szkolny 2013/2014)*, www.rzeszow.pl/mieszkanicy/oswiata/rzeszowska, s. 1, data dostępu: 28.10.2014.

⁴ *Jednostki oświatowe. Przedszkola*. „Biuletyn Informacji Publicznej Miasta Rzeszowa”, www.erzeszow.pl/jednostki-organizacyjne/jednostki/przedszkola.htm, data dostępu: 27.10.2014.

⁵ *Jednostki oświatowe. Jednostki szkolno-przedszkolne*. „Biuletyn Informacji Publicznej Miasta Rzeszowa”, www.erzeszow.pl/jednostki-organizacyjne/jednostki/przedszkola.htm, data dostępu: 27.10.2014.

⁶ *Jednostki oświatowe. Jednostki szkolno-przedszkolne*. „Biuletyn Informacji Publicznej Miasta Rzeszowa”, www.erzeszow.pl/jednostki-organizacyjne/jednostki/przedszkola.htm, data dostępu: 27.10.2014.

⁷ *Wykaz przedszkoli publicznych, dla których Gmina Miasto Rzeszów jest organem prowadzącym*. Serwis informacyjny UM Rzeszów, www.rzeszow.pl/mieszkanicy/oswiata/wykaz-przedszkoli-publiczne...htm, stan na 3.10.2013 r., data dostępu: 20.09.2014.

⁸ *Wykaz przedszkoli niepublicznych wpisanych do ewidencji szkół placówek niepublicznych prowadzonych przez Miasto Rzeszów*. Serwis informacyjny UM Rzeszów, www.rzeszow.pl/mieszkanicy/oswiata/wykaz-przedszkoli-niepubliczne...htm, stan na 7.10.2014 r., data dostępu: 20.09.2014.

4) 7 niepublicznych punktów przedszkolnych prowadzonych przez Miasto Rzeszów⁹.

Kolejne etapy edukacyjne to szkoła podstawowa, gimnazjum, szkoły ponadgimnazjalne. W roku szkolnym 2013/2014 szkoły te prowadzone były przez następujące podmioty prowadzące:

- 1) 56 szkół niepublicznych z uprawnieniami szkoły publicznej należących do szkół i placówek niepublicznych prowadzonych przez Miasto Rzeszów¹⁰;
- 2) 6 szkół publicznych nieprowadzonych przez Gminę Miasto Rzeszów¹¹;
- 3) 7 szkół niepublicznych bez uprawnień szkoły publicznej prowadzonych przez Miasto Rzeszów¹².

Jeżeli chodzi o szkolnictwo niepubliczne ponadgimnazjalne w Rzeszowie (w tym też szkoły policealne, szkoły dla młodzieży, szkoły dzienne i zaoczne), to zgodnie ze stanem na 5 września 2014 r.¹³ jest 49 takich szkół, w tym najwięcej, bo 31, prowadzonych przez osoby prawne, następnie 16 przez osoby fizyczne i 2 przez stowarzyszenia.

Następnym etapem w strukturze systemu edukacyjnego jest szkolnictwo wyższe. W Rzeszowie jest 7 uczelni wyższych, w tym 2 państwowe – Politechnika Rzeszowska im. Ignacego Łukasiewicza i Uniwersytet Rzeszowski, oraz 4 prywatne – Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie, Zamiejscowy Wydział Prawa i Administracji w Rzeszowie, Wyższa Szkoła Inżynierjino-Ekonomiczna z siedzibą w Rzeszowie i Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych Promar International oraz Wyższe Seminarium Duchowne w Rzeszowie wpisane jako niepubliczna uczelnia teologiczna¹⁴.

⁹ Wykaz niepublicznych punktów przedszkolnych wpisanych do ewidencji szkół i placówek niepublicznych prowadzonych przez Miasto Rzeszów. Serwis informacyjny UM Rzeszów, www.rzeszow.pl/mieszkanicy/oswiata/wykaz-szkol/wykazniepublicznych-punktowprzedszkolnych.htm, stan na 03.09.2014 r., data dostępu: 25.10.2014.

¹⁰ Wykaz szkół niepublicznych z uprawnieniami szkoły publicznej wpisanych do ewidencji szkół i placówek niepublicznych prowadzonych przez Miasto Rzeszów. Serwis informacyjny UM Rzeszów, www.rzeszow.pl/mieszkanicy/oswiata/wykaz-szkol/wykaz-szkol-niepublicznych.htm, stan na 10.09.2014 r., data dostępu: 20.09.2014.

¹¹ Wykaz szkół publicznych, dla których Gmina Miasto Rzeszów nie jest organem prowadzącym. Serwis informacyjny UM Rzeszów, www.rzeszow.pl/mieszkanicy/oswiata/wykaz-szkol/wykaz-szkol-publicznych.htm, stan na 04.02.2013 r., data dostępu: 15.09.2014.

¹² Wykaz szkół niepublicznych bez uprawnienia szkoły publicznej wpisanych do ewidencji szkół i placówek niepublicznych prowadzonej przez Miasto Rzeszów. Serwis informacyjny UM Rzeszów, www.rzeszow.pl/mieszkanicy/oswiata/wykaz-szkol/wykaz-szkol-publicznych.htm, stan na 20.02.2014 r., data dostępu: 15.09.2014.

¹³ Wykaz szkół niepublicznych prowadzonych w województwie podkarpackim, aktualizacja 5.09.2014 r. Wykaz sporządzony na podstawie dokumentacji przekazanej przez jednostki samorządu terytorialnego.

¹⁴ Wykaz szkół wyższych. Serwis informacyjny UM Rzeszów, www.rzeszow.pl/mieszkanicy/oswiata/wyzsze-uczelnie-w-rzeszowie.htm, stan na 20.02.2014 r., data dostępu: 15.09.2014;

3. Instytucje edukacyjne – charakterystyka, zadania, problemy

W tym podrozdziale skoncentrowano się, po pierwsze, na omówieniu wskazanych kwestii odnośnie do I, II III i IV etapu edukacyjnego, czyli szkolnictwa ponadgimnazjalnego; po drugie, przybliżono najważniejsze regulacje prawne, zadania i problemy tych etapów edukacyjnych.

Instytucje edukacyjne w Rzeszowie działają w oparciu o system edukacji w Polsce, który funkcjonuje zgodnie z Ustawą z dnia 7 IX 1991 r. o systemie oświaty¹⁵ oraz Ustawą z dnia 27 VII 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym¹⁶.

W skład systemu oświaty w Rzeszowie wchodzi następujące szkoły:

- od roku szkolnego 1999/2000 6-letnie szkoły podstawowe i 3-letnie gimnazja (powstałe w miejsce 8-letnich szkół podstawowych), w których nauka jest obowiązkowa;
- od roku szkolnego 2002/2003 szkoły ponadgimnazjalne, a w ich ramach 2–3-letnie zasadnicze szkoły zawodowe, 3-letnie licea ogólnokształcące i profilowane, 4-letnie technika, a od roku szkolnego 2004/2005 2-letnie uzupełniające licea ogólnokształcące i 3-letnie technika uzupełniające dla absolwentów zasadniczych szkół zawodowych oraz 3-letnie szkoły specjalne przysposabiające do pracy. Do tego etapu kształcenia zalicza się również szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe;
- od 1 IX 2011 r. wprowadzono obowiązek podjęcia przez dzieci w wieku 5 lat rocznego przygotowania przedszkolnego, a w latach 2004/2005–2010/2011 w wieku 6 lat w placówkach wychowania przedszkolnego, tj. w oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych i przedszkolach (wliczając specjalne), oraz od roku szkolnego 2008/2009 w zespołach wychowania przedszkolnego i punktach przedszkolnych. Natomiast od roku szkolnego 2009/2010 dzieci 6-letnie na wniosek rodziców mogły rozpocząć naukę w I klasie szkoły podstawowej¹⁷.

Z dniem 14 listopada 2013 r. weszła w życie tzw. ustawa sześciolatka, która zmieniła obowiązujące do tamtego czasu sposoby wypełniania obo-

www.wsie.edu.pl/uczelnia/misja-wsie-e.htm, data dostępu: 25.09.2014; *Co nas wyróżnia.* www.wsiz.rzeszow.pl/UCZELNIA/JAKOSC.html, data dostępu: 20.09.2014.

¹⁵ Ustawa z dnia 7 IX 1991 r. o systemie oświaty, tekst jednolity, DzU 2004 nr 256, poz. 2572 z późn. zm.

¹⁶ Ustawa z dnia 27 VII 2005 r. – Prawo o szkolnictwie, DzU nr 164, poz. 1365 z późn. zm.

¹⁷ *Warunki życia – dane powiatowe. Edukacja. Dane powiatowe...*

wiązku szkolnego przez dzieci. Zamieszczone w niej rozwiązania wprowadziły regulację, w której obowiązkiem szkolnym zostały objęte dzieci 6-letnie. Obowiązek ten wprowadzony został dla sześciolatków z dniem 1 września 2014 r. W związku z tymi zmianami od tej daty klasy I liczą do 25 uczniów. Docelowo to rozwiązanie ma dotyczyć klas I–III (we wrześniu 2014 – klasy I, we wrześniu 2015 – klasy I i II, a od września 2016 r. – klasy I–III). I tak w roku szkolnym 2014/2015 oraz w następnym w szkołach podstawowych, w których został utworzony więcej niż jeden oddział klasy I, dzieci zapisywane były do klasy I według wieku, rozpoczynając od najmłodszych. Od września 2014 obowiązkiem szkolnym objęte zostały wszystkie dzieci 7-letnie (rocznik 2007) oraz dzieci 6-letnie, urodzone w okresie od 1 stycznia do 30 czerwca 2008 r. Natomiast dzieci urodzone w okresie od 1 lipca do 31 grudnia 2008 r. również mogły rozpocząć naukę w roku 2014, jeżeli taka była wola ich rodziców. Od 1 września 2015 r. obowiązek szkolny obejmuje dzieci 7-letnie urodzone w okresie od 1 lipca do 31 grudnia 2008 r., które rok wcześniej nie podjęły nauki w klasie I, oraz wszystkie dzieci z rocznika 2009 (sześciolatki)¹⁸.

Do szkół dla dzieci i młodzieży o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych (włączając szkolnictwo specjalne) zaliczyć można:

- szkoły podstawowe, w tym szkoły sportowe, szkoły artystyczne, nadające uprawnienia zawodowe i jednocześnie realizujące program szkoły podstawowej;
- gimnazja, w tym szkoły sportowe;
- zasadnicze szkoły zawodowe;
- licea ogólnokształcące, w tym szkoły sportowe;
- uzupełniające licea ogólnokształcące na podbudowie programowej zasadniczej szkoły zawodowej, ulegające stopniowej likwidacji od roku 2012/2013, ponieważ w tym roku pierwszy raz nie było naboru do klas I;
- licea profilowane, ulegające również stopniowej likwidacji od roku szkolnego 2012/2013 z powodu braku naboru do klas I;
- technika;
- technika uzupełniająca na podbudowie programowej zasadniczej szkoły zawodowej, likwidowane od roku szkolnego 2012/2013 ze względu na brak zainteresowania tą ofertą przez młodzież;
- ogólnokształcące szkoły artystyczne nadające uprawnienia zawodowe;
- szkoły specjalne przysposabiające do pracy – organizowane dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym dla młodzieży niepeł-

¹⁸ *Ustawa sześciolatka wchodzi w życie*, www.men.gov.pl/index.php./2013-08-03-12-08, data dostępu: 24.09.2014.

nosprawnej. W tym przypadku kształcenie może odbywać się zarówno w systemie szkolnym, jak i w formie indywidualnej. Kształcenie to odbywa się zarówno w szkołach ogólnodostępnych (utworzone są oddziały specjalne oraz klasy integracyjne i ogólnodostępne), w działających odrębnie szkołach specjalnych, jak również specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych, innych placówkach oświatowo-wychowawczych lub placówkach wykonujących działalność leczniczą (do roku 2011/2012 nazywanych zakładami opieki zdrowotnej, włączając w to zakłady leczenia uzdrowiskowego);

- szkoły policealne (kształcące w trybie dziennym, wieczorowym, zaocznym, stacjonarnym, jak również na odległość), w tym „klasyczne” szkoły policealne 1-, 2- lub 3-letnie; nauczycielskie kolegia języków obcych, w których absolwentom nie przysługuje tytuł licencjata, oraz kolegia pracowników służb społecznych¹⁹.

Oferta edukacyjna skierowana do osób dorosłych odbywa się zarówno w trybie stacjonarnym, niestacjonarnym, jak również na odległość i obejmuje następujące szkoły:

- zasadnicze szkoły zawodowe dla dorosłych, które ulegały stopniowej likwidacji od roku szkolnego 2012/2013 ze względu na brak naboru do klas I;
- licea ogólnokształcące dla dorosłych;
- uzupełniające licea ogólnokształcące dla dorosłych na podbudowie programowej zasadniczej szkoły zawodowej, licea profilowane dla dorosłych, technika dla dorosłych – również stopniowo likwidowane w roku szkolnym 2012/2013 z powodu braku naboru do klas I;
- technika uzupełniająca dla dorosłych na podbudowie programowej zasadniczej szkoły zawodowej²⁰.

Wymienione i omówione pokrótce oferty edukacyjne dla dzieci i młodzieży mają do zrealizowania określone zadania, zamieszczone w podstawach programowych odnoszących się do poszczególnych etapów kształcenia. I tak *Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego*²¹ opisuje proces wspomagania rozwoju i edukacji dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym. Celem wychowania przedszkolnego jest zatem:

¹⁹ *Warunki życia – dane powiatowe. Edukacja. Dane powiatowe...*, s. 177–178.

²⁰ Tamże.

²¹ *Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego*. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach

- „1) wspomaganie dzieci w rozwijaniu uzdolnień oraz kształtowanie czynności intelektualnych potrzebnych im w codziennych sytuacjach i dalszej edukacji;
- 2) budowanie systemu wartości, w tym wychowanie dzieci tak, żeby lepiej orientowały się w tym, co jest dobre, a co złe;
- 3) kształtowanie u dzieci odporności emocjonalnej koniecznej do racjonalnego radzenia sobie w nowych i trudnych sytuacjach, w tym także do łagodnego znoszenia stresów i porażek;
- 4) rozwijanie umiejętności społecznych dzieci, które są niezbędne w poprawnych relacjach z dziećmi i dorosłymi;
- 5) stwarzanie warunków sprzyjających wspólnej i zgodnej zabawie oraz nauce dzieci o zróżnicowanych możliwościach fizycznych i intelektualnych;
- 6) troska o zdrowie dzieci i ich sprawność fizyczną, zachęcanie do uczestnictwa w zabawach i grach sportowych;
- 7) budowanie dziecięcej wiedzy o świecie społecznym, przyrodniczym i technicznym oraz rozwijanie umiejętności prezentowania swoich przemyśleń w sposób zrozumiały dla innych;
- 8) wprowadzenie dzieci w świat wartości estetycznych i rozwijanie umiejętności wypowiedzania się poprzez muzykę, małe formy teatralne oraz sztuki plastyczne;
- 9) kształtowanie u dzieci poczucia przynależności społecznej (do rodziny, grupy rówieśniczej i wspólnoty narodowej) oraz postawy patriotycznej;
- 10) zapewnianie dzieciom lepszych szans edukacyjnych poprzez wspieranie ich ciekawości, aktywności i samodzielności, a także kształtowanie tych wiadomości i umiejętności, które są ważne w edukacji szkolnej”²².

*Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych*²³ wprowadza następnie uczniów w świat wiedzy, który sprzyja w założeniach ich harmonijnemu rozwojowi intelektualnemu, etycznemu, emocjonalnemu, społecznemu i fizycznemu. Kształcenie w szkole podstawowej dzieli się na

szkół. Załącznik nr 1, DzU z dnia 30 sierpnia 2012 r., poz. 977, s. 3–8, www.men.gov.pl/images/ksztalcenia_kadra.htm, data dostępu: 28.09.2014.

²² Tamże.

²³ *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych*. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół. Załącznik nr 2, DzU z dnia 30 sierpnia 2012 r., poz. 977, s. 9–18, www.men.gov.pl/images/ksztalcenia_kadra.htm, data dostępu: 28.09.2014. Język kaszubski jako język regionalny nie dotyczy miasta Rzeszowa, został on tylko wymieniony w celu pełnej charakterystyki przedmiotów realizowanych na tym etapie kształcenia.

dwa etapy edukacyjne, pierwszy obejmujący klasy I–III stanowi edukację wczesnoszkolną, realizowaną w formie kształcenia zintegrowanego, i drugi odnoszący się do edukacji w klasach IV–VI, w trakcie którego realizowane są następujące przedmioty: język obcy, język obcy nowożytny, muzyka, plastyka, historia i społeczeństwo, przyroda, matematyka, zajęcia komputerowe, zajęcia techniczne, wychowanie techniczne, wychowanie fizyczne, wychowanie do życia w rodzinie, etyka, język mniejszości narodowej lub etnicznej oraz język regionalny – język kaszubski²⁴.

W szkole podstawowej wyróżnia się następujące cele kształcenia ogólnego: „1) przyswojenie przez uczniów podstawowego zasobu wiadomości na temat faktów, zasad, teorii i praktyki, dotyczącego przede wszystkim tematów i zjawisk bliskich doświadczeniom uczniów; 2) zdobycie przez uczniów umiejętności wykorzystywania posiadanych wiadomości podczas wykonywania zadań i rozwiązywania problemów; 3) kształtowanie u uczniów postaw warunkujących sprawne i odpowiedzialne funkcjonowanie we współczesnym świecie”²⁵.

Oprócz wiedzy, którą uczeń w szkole podstawowej ma zdobywać, należy również wskazać na najważniejsze umiejętności, które powinien opanować w trakcie kształcenia ogólnego na tym etapie edukacyjnym. Należą do nich:

- 1) czytanie;
- 2) myślenie matematyczne;
- 3) myślenie naukowe;
- 4) umiejętności komunikowania się w języku ojczystym i w języku obcym, zarówno w mowie, jak i w piśmie;
- 5) umiejętności posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, w tym także wyszukiwania i korzystania z informacji;
- 6) umiejętności uczenia się będące sposobem na zaspokajanie naturalnej ciekawości świata, odkrywanie swoich zainteresowań i przygotowanie do dalszej edukacji;
- 7) umiejętności pracy zespołowej²⁶.

Należy zaznaczyć, że zarówno wiadomości, jak i umiejętności, które uczeń zdobywa w szkole podstawowej, opisane są zgodnie z ideą europejskich ram kwalifikacyjnych²⁷.

²⁴ Tamże, s. 11.

²⁵ Tamże, s. 9.

²⁶ Tamże.

²⁷ Tamże, s. 10. Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacyjnych dla uczenia się przez całe życie (2008/C111/01).

Kształcenie dzieci i młodzieży z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym odbywające się w szkołach podstawowych i gimnazjach reguluje *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym w szkołach podstawowych i gimnazjach*²⁸. Celem edukacji tej grupy uczniów jest rozwijanie autonomii ucznia niepełnosprawnego, wdrażanie go do funkcjonowania społecznego, rozumienia i uznawania norm społecznych, a w szczególności wyposażenie go, adekwatnie do jego możliwości, w takie umiejętności i wiadomości, które pozwolą na to, aby mógł:

- 1) porozumiewać się z otoczeniem w najpełniejszy sposób, werbalnie lub pozawerbalnie;
- 2) zdobywać maksymalną samodzielność w zakresie zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych;
- 3) być zaradnym w życiu codziennym i mieć poczucie decydowania o sobie;
- 4) uczestniczyć w różnych formach życia społecznego na równi z innymi członkami danej społeczności, przestrzegając ogólnie przyjętych norm współżycia oraz zachowując prawo do swojej inności²⁹.

Na każdym etapie w szkole podstawowej i gimnazjum uczniowie z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym objęci są zajęciami edukacyjnymi, takimi jak funkcjonowanie w środowisku, muzyka z rytmiką, plastyka, technika, wychowanie fizyczne i etyka³⁰, jak również zajęciami rewalidacyjnymi³¹.

Na III i IV etapie edukacyjnym realizowane jest programowo spójne kształcenie ucznia w gimnazjum oraz szkole ponadgimnazjalnej. Etap ten pozwala na zdobycie fundamentu wykształcenia, który umożliwi dalsze kształcenie zawodowe, jak również to podejmowane przez całe życie³².

²⁸ *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym w szkołach podstawowych i gimnazjach*. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół. Załącznik nr 3, DzU z dnia 30 sierpnia 2012 r., poz. 977, s. 68–69, www.men.gov.pl/images/ksztalcenia_kadra.htm, data dostępu: 28.09.2014.

²⁹ Tamże, s. 69.

³⁰ Realizowane jest również nauczanie religii.

³¹ *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym...*, s. 68–69.

³² *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, których ukończenie umożliwia uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego*. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego

Zatem celem kształcenia ogólnego na III i IV etapie edukacyjnym jest:

- 1) przyswojenie przez uczniów określonego zasobu wiadomości na temat faktów, zasad i teorii;
- 2) zdobycie przez uczniów umiejętności wykorzystania posiadanych wiadomości podczas wykonywania zadań i rozwiązywania problemów;
- 3) kształtowanie u uczniów postaw warunkujących sprawne i odpowiedzialne funkcjonowanie we współczesnym świecie.

Do najważniejszych umiejętności w trakcie kształcenia ogólnego na III i IV etapie edukacyjnym należy poszerzanie tych, które były już obecne na II etapie, oraz włączanie nowych. Do umiejętności tych należy zatem:

- 1) czytanie;
- 2) myślenie matematyczne;
- 3) myślenie naukowe;
- 4) komunikowanie się w języku ojczystym i w językach obcych zarówno w mowie, jak i piśmie;
- 5) sprawne posługiwanie się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi³³.

Pisząc o aktualnych problemach, z jakimi spotykają się poszczególne instytucje i placówki edukacyjne w Rzeszowie, można by wymieniać i omawiać ich bardzo wiele. W tym podrozdziale wskazanych zostanie zaledwie kilka, co nie oznacza oczywiście, że z perspektywy poszczególnych jednostek edukacyjnych są one najistotniejsze. Ich wybór jest związany z tym, że w jakimś stopniu dotyczą zdecydowanej większości instytucji, jak również tym, że Miasto Rzeszów podejmowało i podejmuje różnego rodzaju działania, żeby pomóc instytucjom edukacyjnym w ograniczaniu skali tych problemów.

Pierwsza kwestia to różnego rodzaju trudności finansowe, z którymi borykają się uczniowie uczęszczający do szkół na kolejnych etapach kształcenia i do różnych typów szkół. I tak w 2013 r. ze względu na trudne warunki materialne uczniowie zamieszkujący na terenie gminy miasta Rzeszów mogli ubiegać się o pomoc materialną o charakterze socjalnym w formie stypendium szkolnego³⁴, natomiast 29 lipca 2014 r. Rada Ministrów przyjęła uchwałę w sprawie Rządowego programu pomocy uczniom – „Wyprawka szkolna”. W związku z tym programem istniała możliwość pomocy uczniom w formie dofinansowania zakupu podręczników w roku

w poszczególnych typach szkół. Załącznik nr 4, DzU z dnia 30 sierpnia 2012 r., poz. 977, s. 73–74, www.men.gov.pl/images/ksztalcenia_kadra.htm, data dostępu: 28.09.2014.

³³ Tamże, s. 77–78.

³⁴ *Stypendia szkolne*. Serwis informacyjny UM Rzeszów – Stypendia szkolne, www.rzeszow.pl/mieszkanicy/oswiata/stypendia-szkolne.htm, data dostępu: 25.09.2012.

szkolnym 2014/2015. Mogli z niej korzystać uczniowie z klas II, III i VI szkoły podstawowej i III klas szkoły ponadpodstawowej, którzy byli w trudnej sytuacji materialnej, oraz ci, którzy posiadali orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego³⁵.

Druga kwestia związana jest w jakimś stopniu z omówionym wcześniej problemem, ponieważ również dotyczy sytuacji materialnej uczniów. W tym jednak przypadku pomoc kierowana jest do uczniów zameldowanych na terenie Rzeszowa szczególnie zdolnych, tj. osiągających wysokie wyniki w nauce bądź mających wybitne osiągnięcia. Ten rodzaj pomocy umożliwia funkcjonujący od 2007 r. „Program stypendialny miasta Rzeszowa”. W okresie od września do grudnia 2013 r. kwota stypendiów przyznanych uczniom rzeszowskich szkół w ramach tego programu wyniosła 540 370 zł³⁶. Drugi tego typu program skierowany został do szczególnie uzdolnionej młodzieży w przedmiotach matematyczno-przyrodniczych zameldowanej na terenie Rzeszowa³⁷. Pomoc ta miała charakter motywacyjny i istniała od 2011 r. dzięki „Programowi stypendialnemu miasta Rzeszowa pn. »Młody inżynier«. Przykładowo w okresie od października do grudnia 2013 r. kwota stypendiów przyznanych uczniom rzeszowskich szkół „dla młodego inżyniera” wyniosła 281 670 zł³⁸. Trzeci projekt pn. „Podkarpacie stawia na zawodowców” realizowany był przez Gminę Miasto Rzeszów, która była partnerem Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Rzeszowie, pełniąc jednocześnie funkcję lidera. Projekt ten realizowany był w okresie od maja 2012 r. do października 2014 r. i jego głównym celem było podniesienie jakości i atrakcyjności szkolnictwa zawodowego w województwie podkarpackim. Projekt obejmował wsparciem dwanaście zespołów szkół ponadgimnazjalnych prowadzących kształcenie zawodowe³⁹. Czwarty projekt dotyczy stypendiów dla młodych inżynierów, które mogą być przyznane uczniom szkół publicznych

³⁵ *Wyprawka szkolna*. Serwis informacyjny UM Rzeszów – Wyprawka szkolna 2014, www.rzeszow.pl/mieszkanicy/oswiata/wyprawka-szkola-2014.htm, data dostępu: 22.09.2014.

³⁶ *Informacja o przyznanych stypendiach za wyniki i wybitne osiągnięcia*. Serwis informacyjny UM Rzeszów – Informacja o przyznanych stypendiach za wyniki i wybitne osiągnięcia, www.rzeszow.pl/mieszkanicy/oswiata/informacja-o-pryzyznanych-stypendiach-z...htm, data dostępu: 24.09.2014.

³⁷ *Informacja o przyznanych stypendiach za wyniki i wybitne osiągnięcia*. Serwis informacyjny UM Rzeszów – Informacja o przyznanych stypendiach dla MŁODZIEŻY, www.rzeszow.pl/mieszkanicy/oswiata/informacja-o-pryzyznanych-stypendiach-d...htm, data dostępu: 24.09.2014.

³⁸ Tamże.

³⁹ *Projekt „Podkarpacie stawia na zawodowców”*. Serwis informacyjny UM Rzeszów – Projekt „Podkarpacie stawia na zawodowców”, www.rzeszow.pl/mieszkanicy/oswiata/projekt-podkarpacie-stawia-na-zawodow...htm, data dostępu: 23.09.2014.

i niepublicznych, którzy są gimnazjalistami II i III klasy, uczniami liceum, technikum lub zasadniczej szkoły zawodowej⁴⁰.

Wspomnieć należy również o niektórych ważnych osiągnięciach, które wskazują na wysoką jakość edukacji oferowanej w Rzeszowie. Otóż Miasto Rzeszów zajęło I miejsce w rankingu Pisma Samorządu Terytorialnego „Wspólnota” według kosztu uzyskania wzrostu Edukacyjnej Wartości Dodanej w latach 2009–2013 w kategorii miasta wojewódzkie⁴¹.

4. Placówki edukacyjne w Rzeszowie

Oprócz omówionych już wcześniej instytucji edukacyjnych (przedszkoli i szkół) placówki edukacyjne są również istotnym obszarem, w którym realizowane są zadania oświatowo-wychowawcze. Jak można przeczytać w przytoczonej już publikacji *Oświata rzeszowska (wybrane zagadnienia) (rok szkolny 2013/2014)*, „do zadań własnych Miasta Rzeszowa należało prowadzenie i finansowanie: Młodzieżowego Domu Kultury, Międzyszkolnego Ośrodka Sportowego, Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej nr 2, Centrum Kształcenia Ustawicznego, Centrum Kształcenia Praktycznego oraz internatów”⁴². Uzupełniając, należy dodać, że Miasto Rzeszów prowadziło 7 internatów, w których łączna liczba miejsc wynosiła 1038, przy czym średnia wykorzystanych miejsc to 87,06% (największa w miesiącach październik–grudzień, tj. ok. 98%, najmniejsza w maju i czerwcu, tj. ok. 54%)⁴³.

Natomiast na stronie internetowej Kuratorium Oświaty w Rzeszowie mowa jest o następujących placówkach oświatowych:

- 1) poradnie psychologiczno-pedagogiczne (Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna nr 1 i 2, EDU CORSUS. Niepubliczna Specjalistyczna Poradnia Diagnozy i Terapii Trudności Szkolnych, Niepubliczna Specjalistyczna Poradnia Wczesnego Wspomagania Rozwoju w Rzeszowie);
- 2) ośrodki rewalidacyjno-wychowawcze, tj. Ośrodek Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczy w Rzeszowie;
- 3) biblioteki pedagogiczne (Czytelnia i Informatorium PBW Rzeszów, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka – Rzeszów);

⁴⁰ Program Stypendialny Miasta Rzeszowa „Młody inżynier”. Serwis informacyjny UM Rzeszów – Program Stypendialny Miasta Rzeszowa – „Młody inżynier”, www.rzeszow.pl/mieszkanicy/oswiata/program-stypendialny-miasta-rzeszowa...htm, data dostępu: 22.09.2014.

⁴¹ *Oświata rzeszowska (wybrane zagadnienia)...*, s. 32.

⁴² Tamże, s. 24.

⁴³ Internat przy Gimnazjum Specjalnym nr 15 przekazany został do prowadzenia dopiero z dniem 1 stycznia 2014 r. na mocy porozumienia Starostwa Powiatowego w Rzeszowie. *Oświata rzeszowska (wybrane zagadnienia)...*, s. 25.

- 4) placówki doskonalenia nauczycieli (9 placówek tego typu, w tym 7 placówek niepublicznych).

Placówki te, zgodnie ze swoimi zadaniami statutowymi, zaspokajają zróżnicowane potrzeby edukacyjne mieszkańców Rzeszowa, zarówno dzieci, młodzieży, osób pracujących, jak i seniorów. Wymienione instytucje sprzyjają zarówno zdobywaniu wiedzy, kształtowaniu umiejętności potrzebnych w kontynuowaniu kolejnych etapów kształcenia, jak również pomagają w radzeniu sobie z różnymi problemami związanymi z rozwojem intelektualnym, społecznym, emocjonalnym czy moralnym. Placówki te pomagają także nauczycielom w doskonaleniu ich warsztatu pracy.

5. Rekrutacja do przedszkoli i szkół

Elektroniczny system rekrutacji został wprowadzony w Rzeszowie w dwóch etapach. Od 2006 r. objęte nim zostały tylko szkoły ponadgimnazjalne, natomiast od roku 2008 elektroniczny system rekrutacji skierowany został do wszystkich instytucji edukacyjnych: przedszkoli, oddziałów przedszkolnych, szkół podstawowych, gimnazjów i w dalszym ciągu do szkół ponadgimnazjalnych⁴⁴.

Rodzice przedszkolaków mogą przy pomocy tego systemu poznać ofertę przedszkoli, wypełnić podanie o przyjęcie dziecka do przedszkola oraz sprawdzić wyniki rekrutacji. Rejestracja do systemu odbywa się po podaniu nazwy użytkownika oraz hasła⁴⁵.

Jeżeli chodzi o sposób rekrutacji do szkół podstawowych, gimnazjalnych oraz ponadgimnazjalnych, to do większości szkół rekrutacja odbywa się poprzez Serwis informacyjny Urzędu Miasta Rzeszów, wspomagany przez system elektroniczny PANEL DLA KANDYDATA (z różnymi modułami, np. GIMNAZJALISTA serwisu internetowego <https://nabor.progman.pl/rzeszow>).

Ze wspomnianego systemu elektronicznego PANEL DLA KANDYDATA moduł GIMNAZJUM serwisu internetowego⁴⁶ kandydat dowiadyuje się o ofercie gimnazjów Rzeszowa. Pozwala mu on także na elektroniczne wypełnienie zgłoszenia do szkoły oraz szybkie uzyskanie informacji, czy kandydat został

⁴⁴ Informacje uzyskane w trakcie wywiadu przeprowadzonego z J. Miąsik, pracownikiem Wydziału Edukacji UM Rzeszowa.

⁴⁵ *Nabór 2014. Przedszkole. Informator*. System obsługi rekrutacji oświatowej. Serwis informacyjny UM Rzeszów, www.nabor.program.pl/rzeszow.html, data dostępu: 27.09.2014.

⁴⁶ *Nabór 2014. Systemowa obsługa rekrutacji oświatowej. Informator gimnazjalisty. Rekrutacja do gimnazjum*. Serwis informacyjny UM Rzeszów, www.nabor.program.pl/rzeszow.html, data dostępu: 27.09.2014.

przyjęty do wybranego gimnazjum. Według informacji zamieszczonych na stronie wspomaganie rekrutacji przez ten system zapewnia komfort przy wyborze szkoły i w oczekiwaniu na wyniki rekrutacji (informacje o wynikach są umieszczone nie tylko na listach w wybranej szkole, ale również dostępne przez Internet). Śledząc rekrutację prowadzoną od 31 marca do 30 kwietnia 2014 r. przez Gminę Miasto Rzeszów (zgodnie z decyzją Podkarpackiego Kuratora Oświaty), można zauważyć, że zgodnie z rozporządzeniami MEN do klasy I gimnazjum z urzędu przyjmuje się tylko absolwentów szkół podstawowych zamieszkałych w obwodzie danego gimnazjum. Pozostali uczniowie zamieszkali poza obwodem danego gimnazjum mogą być przyjmowani tylko wtedy, gdy w gimnazjum są wolne miejsca. Kandydaci do wszystkich publicznych gimnazjów prowadzonych przez Miasto Rzeszów przyjmowani są według jednolitych zasad, a wprowadzony system zapewnia całkowite bezpieczeństwo we wszystkich etapach procesu rekrutacyjnego. W przypadku kiedy liczba kandydatów spoza obwodu gimnazjum jest większa niż liczba wolnych miejsc, kandydatów przyjmuje się w oparciu o kryteria zamieszczone w statucie gimnazjum. Laureaci konkursów interdyscyplinarnych i przedmiotowych organizowanych przez Podkarpackiego Kuratora Oświaty oraz innych konkursów o zasięgu wojewódzkim i ponadwojewódzkim, których program obejmuje w całości lub poszerza treści podstawy programowej z co najmniej jednego przedmiotu, przyjmowani są do gimnazjum ogólnodostępnego niezależnie od kryteriów zawartych w jego statucie. Jeżeli chodzi o najważniejsze terminy, o których musieli pamiętać w 2014 r. kandydaci do gimnazjum i ich rodzice, to należy wspomnieć następujące:

- 31 marca 2014 do 30 kwietnia 2014 – czas przyjmowania podań przez gimnazjalistę w sposób elektroniczny przez opisany wcześniej system, jak również w sposób tradycyjny (złożenie dokumentów w wybranym gimnazjum, które nie bierze udziału w rejestracji elektronicznej, zgodnie z formularzami dostępnymi w tej szkole);
- 27 czerwca do 2 lipca do godziny 14.00 to czas przyjmowania oryginału świadectwa ukończenia szkoły podstawowej i zaświadczeń OKE o wynikach sprawdzianu oraz innych wymaganych dokumentów;
- 4 lipca do godziny 12.00 – ogłoszenie listy uczniów przyjętych do gimnazjum⁴⁷.

Rekrutacja do szkół ponadgimnazjalnych – o czym pisano już wcześniej – odbywa się podobnie od roku 2006 – z wykorzystaniem systemu elektronicz-

⁴⁷ *Informator gimnazjalisty. Rekrutacja do gimnazjum. Nabór 2014. Systemowa obsługa rekrutacji oświatowej.* Serwis informacyjny UM Rzeszów, www.nabor.program.pl/rzeszow.html, data dostępu: 26.09.2014.

nego PANEL DLA KANDYDATA moduł PONADGIMNAZJALNY serwisu internetowego. Wszystko, co zamieszczone jest na stronach, skierowane jest do kandydata. Autorzy serwisu zachęcają tylko kandydata do tego, żeby zaprosił swoich rodziców do towarzyszenia mu podczas tego ważnego wyboru. Wielokrotnie podkreśla się bowiem, jak ważna jest to decyzja dla kandydata i że może już na tym etapie zdecydować o wyborze przez niego konkretnego zawodu.

Dokonując analizy ilościowej dotyczącej rekrutacji dzieci i młodzieży na kolejnych etapach edukacyjnych, odwołano się do liczb, które odnoszą się do dzieci nowo przyjętych do przedszkola i uczniów klas I z pięciu ostatnich lat szkolnych.

I tak, jeżeli chodzi o dzieci przedszkolne, to w roku szkolnym 2010/2011 przyjęto ich 4811, w następnym – 5005, w 2012/2013 – 5303, w 2013/2014 – 6095 i w 2014/2015 – 5828. Można więc dostrzec tendencję wzrostową, jeżeli chodzi o liczbę nowych dzieci objętych edukacją przedszkolną. Taki stan wynikać może między innymi z wysokich aspiracji edukacyjnych dorosłych, jak również z coraz większej, zróżnicowanej oferty instytucji przedszkolnych.

Liczba uczniów przyjętych do klas I w szkole podstawowej na przestrzeni pięciu ostatnich lat szkolnych jest też generalnie coraz wyższa. Szczególnie jest to widoczne po rekrutacji z roku szkolnego 2014/2015, w którym to do klas I przyjęto aż 2208 uczniów, podczas gdy w roku szkolnym 2010/2011 tylko 1410. Natomiast w kolejnych latach od roku 2010/2011 widać ogólną tendencję wzrostową, i tak w roku szkolnym 2011/2012 było 1586 zrekrutowanych osób, w roku szkolnym 2012/2013 nastąpił niewielki spadek i przyjęto tylko 1431 uczniów, w roku szkolnym 2013/2014 liczba ta znacznie wzrosła do 1576 uczniów. Wzrost liczby dzieci w szkole podstawowej wynika między innymi z tego, że w roku 2014/2015 do szkół poszły już obowiązkowo dzieci sześciolatnie.

W I klasach gimnazjum jest natomiast w latach szkolnych 2013/2014 i 2014/2015 znacznie mniej uczniów (odpowiednio: 1419 i 1477), niż było ich w latach 2010/2011 i 2011/2012 (odpowiednio: 1602 i 1570). Natomiast rok szkolny 2012/2013 odznaczał się najmniejszą liczbą przyjętych do gimnazjum pierwszoklasistów (1313 uczniów).

Liczba uczniów przyjętych do klas I szkół ponadgimnazjalnych od roku 2010/2011 do 2013/2014 stopniowo malała. I tak w roku szkolnym 2010/2011 przyjęto ich 4177, w roku następnym – 3821, w kolejnym – 3624 i w 2013/2014 – 3732 uczniów. W roku szkolnym 2014/2015 widać zdecydowany wzrost liczby uczniów zrekrutowanych do klas I szkół ponadgimnazjalnych w Rzeszowie. Pierwszoklasiści wzbogacili szkoły w liczbie 3903

osób. Czy jest to stała tendencja? Nie wiadomo. Na to pytanie można będzie udzielić rzetelnej odpowiedzi po analizach wyników rekrutacji w kolejnych kilku latach nauki szkolnej na tym etapie edukacyjnym.

6. Instytucje, nauczyciele i uczniowie – stan liczbowy

Dokonując liczbowego przeglądu instytucji edukacyjnych współczesnego Rzeszowa, w tekście odwołano się najczęściej do ostatnich 3 lat szkolnych, tj. 2011/2012, 2012/2013 i 2013/2014. Przywoływanie danych z tego okresu pozwala na ukazanie współczesnego obrazu systemu edukacyjnego Rzeszowa. Wybór tego okresu jest również spowodowany tym, że oferta edukacyjna Miasta jest niezwykle dynamiczna i uchwycenie stanu aktualnego stanowi duże wyzwanie.

Analizując zatem dane z lat 2011/2012, 2012/2013 i 2013/2014, należy zauważyć, że z każdym rokiem wzrastała liczba oddziałów przedszkolnych – ze 186 do 213 w roku szkolnym 2013/2014. Natomiast liczba oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych zmniejszyła się z 21 do 11 w roku szkolnym 2013/2014. Łączna liczba oddziałów w ciągu tych lat wzrosła z 207 do 224. I tak jak pisano wcześniej, w roku szkolnym 2013/2014 na terenie Rzeszowa działało 41 „miejskich” przedszkoli⁴⁸. Inne źródło odnosi się do funkcjonowania nie tylko oddziałów przedszkolnych, ale poszczególnych placówek. Z tych danych wynika, że w 2012 r. działały w Rzeszowie ogółem 83 placówki wychowania przedszkolnego⁴⁹, w tym 65 przedszkoli. Jeżeli chodzi natomiast o oddziały przedszkolne, to ogółem według tego źródła w roku 2012 funkcjonowało ich 284, w tym 264 w samych przedszkolach⁵⁰. Zatem można stwierdzić, powołując się na to źródło, że liczba oddziałów przedszkolnych była jeszcze wyższa, niż wskazują na to wcześniejsze źródła.

W roku szkolnym 2012/2013 w Rzeszowie, mieście traktowanym na prawach powiatu, były 32 szkoły podstawowe, w których do dyspozycji uczniów oddano 441 oddziałów, oraz 25 gimnazjów z 216 klasami⁵¹.

⁴⁸ *Oświata rzeszowska (wybrane zagadnienia)...*, s. 3.

⁴⁹ Uwzględnione zostały w tych danych przedszkola, oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych, zespoły wychowania przedszkolnego i punkty przedszkolne, bez wychowania przedszkolnego w placówkach wykonujących działalność leczniczą.

⁵⁰ *Warunki życia – dane. Edukacja. Dane powiatowe...*, s. 209.

⁵¹ Tamże, s. 183 i 189.

Co do szkolnictwa podstawowego prowadzonego przez Miasto Rzeszów udało się ustalić, że w roku szkolnym 2013/2014 funkcjonowały 24 szkoły podstawowe. W tym samym czasie były 174 ogólnodostępne oddziały gimnazjalne. Od roku 2011/2012 do 2013/2014 liczba oddziałów zmniejszyła się niewiele, tzn. ze 181 do 174⁵².

Szkolnictwo ponadgimnazjalne w Rzeszowie w roku 2013/2014 liczyło 41 instytucji edukacyjnych. Miasto Rzeszów było organem prowadzącym dla wszystkich typów szkół – liceów ogólnokształcących, techników, zasadniczych szkół policealnych⁵³.

Jeżeli chodzi o liczbę poszczególnych typów szkół, to rok wcześniej, tj. w roku szkolnym 2012/2013 w Rzeszowie było:

1) 20 liceów ogólnokształcących, 1 uzupełniające liceum ogólnokształcące i 2 licea profilowane dla młodzieży – wszystkie szkoły oferowały uczniom 224 oddziały;

2) 17 techników oraz 3 ogólnokształcące szkoły artystyczne dla młodzieży z 253 oddziałami⁵⁴.

W roku szkolnym 2013/2014 Rzeszów był organem prowadzącym dla 3 zespołów szkół artystycznych, w których mieściło się 55 oddziałów. Należy podkreślić, że od roku szkolnego 2011/2012 do 2013/2014 liczba oddziałów w szkolnictwie artystycznym zwiększyła się tylko o 1, tj. z 54 do 55⁵⁵.

W Rzeszowie w roku szkolnym 2011/2012 było tylko 9 zasadniczych szkół zawodowych, w tym 1 szkoła specjalna przysposabiająca do pracy. W sumie w szkołach tych uczniowie uczyli się w 50 oddziałach⁵⁶.

Szkolnictwo specjalne w roku 2013/2014 w Rzeszowie obejmowało 2 zespoły szkół i 1 gimnazjum. W sumie było 51 oddziałów, w tym 48 w zespołach szkół i 3 w gimnazjum. Jeżeli natomiast chodzi o szkoły policealne, to w omawianym roku były 34 szkoły z 279 oddziałami klasowymi⁵⁷.

W omawianym w tym tekście okresie funkcjonowały również szkoły dla dorosłych. W roku szkolnym 2012/2013 było ich ogółem 30, w tym 22 licea ogólnokształcące, 4 technika, 3 gimnazja i 1 zasadnicza szkoła zawodowa⁵⁸.

⁵² *Oświata rzeszowska (wybrane zagadnienia)...*, s. 7.

⁵³ Tamże, s. 3, 15.

⁵⁴ Tamże, s. 194–195.

⁵⁵ Tamże, s. 3, 22.

⁵⁶ *Warunki życia – dane powiatowe. Edukacja. Dane powiatowe...*, s. 192.

⁵⁷ *Oświata rzeszowska (wybrane zagadnienia)...*, s. 23 i 196.

⁵⁸ *Warunki życia – dane powiatowe. Edukacja. Dane powiatowe...*, s. 203.

Rzeszów jest największym ośrodkiem akademickim na Podkarpaciu. Infrastruktura, jak i oferta edukacyjna pozwalają na podejmowanie studiów zarówno w trybie stacjonarnym, jak i niestacjonarnym. Jak podkreślono w cytowanym już wcześniej wydaniu poświęconym 50-leciu Urzędu Statystycznego w Rzeszowie, „począwszy od roku akademickiego 2009/2010 do chwili obecnej [2012 – E.T.-T.], obserwuje się proces polegający na dynamicznym wzroście liczby osób studiujących w systemie stacjonarnym, przy jednoczesnym, stosunkowo drastycznym, spadku liczby osób studiujących w systemie niestacjonarnym”⁵⁹.

W mieście jest 7 szkół wyższych, tj. Uniwersytet Rzeszowski, Politechnika Rzeszowska im. Ignacego Łukasiewicza, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie, Zamiejscowy Wydział Prawa i Administracji w Rzeszowie, Wyższa Szkoła Inżynieryjno-Ekonomiczna z siedzibą w Rzeszowie, Wyższe Seminarium Duchowne, Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych Promar International⁶⁰. Uniwersytet Rzeszowski i Politechnika Rzeszowska mają największy procent studentów – w roku akademickim 2011/2012 wybrało te uczelnie ponad 69% młodzieży⁶¹.

Stan liczbowy nauczycieli i uczniów w Rzeszowie przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Liczba nauczycieli zatrudnionych w szkołach i placówkach różnego typu prowadzonych przez Miasto Rzeszów w latach szkolnych 2011/2012 do 2013/2014

Stopień awansu zawodowego Rok szkolny	Nauczyciel dyplomowany	Nauczyciel mianowany	Nauczyciel kontraktowy	Nauczyciel stażysta	Nauczyciel bez stopnia awansu zawodowego zatrudniony na podstawie art. 10 ust. 9 KN
2011/2012	2289	761	602	109	8
2012/2013	2297	807	503	86	5
2013/2014	2321	815	457	136	12

Źródło: *Oświata rzeszowska (wybrane zagadnienia)...*, s. 26

Analizując dane zamieszczone w tabeli 1, można zauważyć, że najmniej nauczycieli zatrudnionych było w roku szkolnym 2012/2013, tj. 3698, a najwięcej w 2011/2012 – tj. 3749 osób. Odwołując się natomiast do liczby na-

⁵⁹ *Rzeszów w liczbach*, koncepcja i oprac. M. Cierpień-Wolan..., s. 36.

⁶⁰ *Wyższe uczelnie w Rzeszowie*, Serwis informacyjny UM Rzeszów, www.rzeszow.pl/mieszkanicy/oswiata/wyzsze-uczelnie-w-rzeszowie.htm, data dostępu: 27.09.2014.

⁶¹ *Rzeszów w liczbach...*, s. 36.

uczycieli z uwzględnieniem ich stopnia awansu zawodowego, można zauważyć, że z każdym rokiem szkolnym wzrastało zatrudnienie nauczycieli dyplomowanych i mianowanych. Odwrotna tendencja jest widoczna, jeżeli chodzi o zatrudnianie nauczycieli kontraktowych, natomiast nauczyciele stażyści i bez stopnia awansu zawodowego stanowili najmniej liczną grupę zatrudnionych, szczególnie w roku szkolnym 2012/2013 (w sumie 13 nauczycieli).

Ilościowe ujęcie uczniów w latach szkolnych 2011/2012 do 2013/2014 na poszczególnych etapach kształcenia przedstawiono w tabelach 2, 3 i 4.

Tabela 2. Liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym prowadzonym przez Miasto Rzeszów w latach szkolnych 2011/2012 do 2013/2014

Rok szkolny	Liczba dzieci w przedszkolach	Liczba dzieci w oddziałach przedszkolnych przy SP	Łącznie	Liczba oddziałów w przedszkolach	Liczba oddziałów przedszkolnych przy SP	Łącznie
2011/2012	5005	462	5467	186	21	207
2012/2013	5303	346	5649	192	16	208
2013/2014	5847	248	6095	213	11	224

Źródło: *Oświata rzeszowska (wybrane zagadnienia)...*, s. 2

Generalnie można zauważyć, że od roku szkolnego 2011/2012 najwięcej dzieci uczęszczało do przedszkoli, jak również to, że liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym wzrastała systematycznie zarówno w przedszkolach, jak i w oddziałach przedszkolnych, natomiast malała z każdym rokiem szkolnym liczba dzieci uczęszczających do oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych⁶².

Jeżeli chodzi o liczbę uczniów uczęszczających do szkół podstawowych prowadzonych przez Miasto Rzeszów, to w roku szkolnym 2013/2014 liczba ta wynosiła 8944, w tym naukę w I klasie rozpoczęło 138 sześciolatków⁶³.

Liczbę uczniów uczęszczających w latach szkolnych 2011/2012 do 2013/2014 do ogólnodostępnych gimnazjów przedstawiają dane zamieszczone w tabeli 3.

⁶² *Oświata rzeszowska (wybrane zagadnienia)...*, s. 2.

⁶³ Tamże, s. 7.

Tabela 3. Liczba uczniów uczących się w gimnazjach, liczba oddziałów gimnazjalnych i średnia liczba uczniów w oddziałach prowadzonych przez Miasto Rzeszów w latach szkolnych 2011/2012 do 2013/2014

Rok szkolny	Liczba uczniów	Liczba oddziałów	Średnia liczba uczniów w oddziale
2011/2012	4717	181	26
2012/2013	4565	174	26
2013/2014	4471	174	26

Źródło: *Oświata rzeszowska (wybrane zagadnienia)...*, s. 7

Analizując dane zamieszczone w tabeli 3, należy zwrócić uwagę, że w poszczególnych latach o niewiele, ale systematycznie spadała liczba gimnazjalistów. Z pewnością jest to związane z ogólnopolską tendencją wynikającą z niżu demograficznego.

Kolejny etap analizy stanowiło szkolnictwo ponadgimnazjalne w Rzeszowie. Szczegółowe dane zamieszczono w tabeli 4.

Tabela 4. Liczba uczniów uczących się w szkołach ponadgimnazjalnych, liczba oddziałów ponadgimnazjalnych i średnia liczba uczniów w oddziałach prowadzonych przez Miasto Rzeszów w latach szkolnych 2011/2012 do 2013/2014

Rok szkolny	Liczba uczniów	Liczba oddziałów	Średnia liczba uczniów w oddziale
2011/2012	13 697	450	30
2012/2013	13 094	426	31
2013/2014	12 300	409	30

Źródło: *Oświata rzeszowska (wybrane zagadnienia)...*, s. 15

Podobnie jak w przypadku liczby uczniów uczęszczających do gimnazjów liczba młodzieży w szkołach ponadgimnazjalnych, w tym w liceach ogólnokształcących, technikach, zasadniczych szkołach zawodowych i szkołach policealnych – stopniowo, ale systematycznie malała (o ponad 1300 uczniów)⁶⁴.

Do trzech zespołów szkół artystycznych prowadzonych przez Miasto Rzeszów w roku szkolnym 2011/2012 uczęszczało 1157 uczniów, w następnym roku szkolnym niewiele więcej, a mianowicie 1172, natomiast w roku szkolnym 2013/2014 – 1173, czyli tylko o jednego ucznia więcej w stosunku do roku poprzedniego.

Uczniowie Rzeszowa uczęszczają również do szkół specjalnych. I tak w roku szkolnym 2013/2014 do trzech szkół tego typu uczęszczało w sumie 389 uczniów, w klasach było 7–8 uczniów (średnia 7,63)⁶⁵.

⁶⁴ Tamże, s. 15.

⁶⁵ Tamże, s. 23.

Obraz zróżnicowanego rynku edukacyjnego w Rzeszowie (oprócz szkolnictwa wyższego) dopełnić może liczba 8500 uczniów/słuchaczy, którzy uczęszczali do publicznych i niepublicznych szkół prowadzonych przez osoby prawne i fizyczne, dla których organem dotującym działalność dydaktyczno-wychowawczą było Miasto Rzeszów. Powyższa liczba może pokrywać się z podanymi wcześniej wynikami dotyczącymi liczby uczniów na poszczególnych etapach kształcenia, ponieważ kryteria brane pod uwagę przy dokonywaniu podziału uczniów/słuchaczy na poszczególne kategorie są niejednokrotnie zróżnicowane⁶⁶.

Na zakończenie wspomnieć należy o osobach studiujących w Rzeszowie. Tak jak pisano wcześniej, jest to największy ośrodek akademicki na Podkarpaciu. Od roku akademickiego 2008/2009 do roku 2011/2012 liczba studentów (łącznie z cudzoziemcami) wahała się pomiędzy 53 000 a 55 000 tysięcy. „W roku akademickim 2011/2012 w 6 szkołach wyższych wszystkich typów w Rzeszowie kształciło się prawie 54 tys. studentów, co stanowiło prawie 75% ogółu studiujących w województwie podkarpackim”⁶⁷.

Odwołując się do danych zamieszczonych w Serwisie informacyjnym Urzędu Miasta Rzeszów⁶⁸, można przytoczyć, że w roku 2013 w 6 rzeszowskich uczelniach wyższych studiowało ogółem 52 889 tysięcy studentów, w tym najwięcej, bo 20 358, na Uniwersytecie Rzeszowskim, następnie 17 425 na Politechnice Rzeszowskiej, 8000 w Wyższej Szkole Informatyki i Zarządzania, 5927 w Wyższej Szkole Prawa i Administracji Rzeszów-Przemysł, 794 w Wyższej Szkole Inżynieryjno-Ekonomicznej i 206 w Wyższym Seminarium Duchownym. Dodatkowo w Nauczycielskim Kolegium Języków Obcych Promar International studiowało 179 studentów, z tym że dane te dotyczą roku 2012⁶⁹.

7. Wnioski

Zamieszczone w tekście charakterystyki, opisy i dane liczbowe dotyczące poszczególnych kwestii związanych z systemem edukacyjnym Rzeszowa skłaniają do wyciągnięcia następujących wniosków:

⁶⁶ Tamże, s. 27.

⁶⁷ *Rzeszów w liczbach*, koncepcja i oprac. M. Cierpień-Wolan..., s. 35–36.

⁶⁸ *Liczba studentów na uczelniach wyższych*. Serwis informacyjny Urzędu Miasta Rzeszów, www.rzeszow.pl/miasto-rzeszow/dane-statystyczne.htm, data dostępu: 11.10.2014.

⁶⁹ Tamże.

1. Oferta edukacyjna Rzeszowa jest bardzo zróżnicowana, zarówno jeżeli chodzi o poszczególne etapy kształcenia, jak i typy poszczególnych szkół. Dostosowana jest również do indywidualnych/zróżnicowanych potrzeb i możliwości edukacyjnych jednostek w różnym wieku.

2. Struktura systemu edukacyjnego Miasta Rzeszowa może zaspokoić potrzeby edukacyjne zarówno mieszkańców miasta, jak i osób w różnym wieku spoza jego granic.

3. Kształcenie na kolejnych etapach edukacyjnych zmierza do systematycznego wzbogacania wiedzy uczniów oraz rozwijania ich umiejętności na coraz wyższym poziomie.

4. Pomimo stwierdzonego w Polsce od kilkunastu lat niżu demograficznego liczba uczniów/słuchaczy na poszczególnych etapach edukacyjnych w Rzeszowie nie spadła w ostatnich czterech latach w sposób bardzo znaczący, natomiast na etapie edukacji przedszkolnej i w szkolnictwie podstawowym liczba dzieci nawet wzrosła.

5. Miasto Rzeszów stwarza uczniom zdolnym, dobrze uczącym się, jak również pochodzącym z rodzin niezamożnych różne możliwości polepszenia ich sytuacji materialnej w celu lepszego wykorzystania przez nich ich potencjału edukacyjnego.

6. Rekrutacja dzieci do przedszkoli i uczniów do poszczególnych typów szkół jest coraz mniej absorbująca dla uczniów i ich rodziców. Zdecydowana większość instytucji edukacyjnych prowadzi ją przez Internet.

7. Kadra nauczycielska Rzeszowa posiada wysokie kwalifikacje zawodowe, zdecydowana większość to osoby, które uzyskały stopień awansu zawodowego nauczyciela dyplomowego i mianowanego.

8. Rzeszów jest głównym ośrodkiem akademickim nie tylko dla mieszkańców Rzeszowa, ale także dla osób z całego Podkarpacia. W mieście studiuje około 60 tysięcy młodzieży akademickiej.

Pomimo wielu różnych trudności, ograniczeń i przeciwności, z jakimi musi radzić sobie szkolnictwo w Polsce, a które bardzo skrupulatnie diagnozowane są i opisywane między innymi przez Bogusława Śliwerskiego⁷⁰ czy Eugenię Potulicką i Joannę Rutkowiak⁷¹, struktura systemu edukacyjnego współczesnego Rzeszowa skłania do optymizmu, zarówno jeżeli chodzi o stan bieżący, jak i prognozy na przyszłość.

⁷⁰ Zob. m.in.: B. Śliwerski, *Szkoła na wirażu zmian politycznych. Bez cenzury*, Wydawnictwo Impuls, Kraków 2012; tenże, *Diagnoza społeczeństwa publicznego szkolnictwa III RP w gorsecie centralizmu*, Wydawnictwo Impuls, Kraków 2013.

⁷¹ E. Potulicka, J. Rutkowiak, *Neoliberalne uwikłania edukacji*, Wydawnictwo Impuls, Kraków 2010.

Structure of educational system in Rzeszow

Abstract

The text focuses on the most important aspects of the educational system in contemporary Rzeszow. The discussed problems include the main educational objectives at the specific stages of schooling as well as the operating goals of various types of schools. The author also points to selected challenges faced today by specific educational institutions in Rzeszow. The discussion also includes those schools which meet educational needs of children and teenagers with varied educational needs. The chapter briefly characterizes the methods of recruitment to kindergartens and schools, and describes educational facilities available in Rzeszow. The presented quantitative data relates to the condition of the teaching personnel employed within the City, the number of students at the specific stages of schooling and in various types of schools. The text ends with key conclusions.

Keywords: education system, educational facilities, teachers, students, recruitment, Rzeszow